

PŮVODNÍ KERAMICKÉ OBKLADY O NEDOCENĚNÉ SOUČÁSTI INTERIÉRU HISTORICKÝCH STAVEB

ALFRÉD SCHUBERT

On the Undervalued parts of historical interiors

The article deals with interior tiling, especially in Prague and Central Bohemia. Moreover, the development of sanitary equipment is mentioned. Initially, Dutch tiles were exceptionally imported from the Low Countries. The production of glazed wall tiles began in Bohemia in the late 19th century. In Prague, they have survived in some edifices and staircase vestibules of tenant houses from the first quarter of the 20th century. The interesting Beuron tiling in the Emmaus Church did not remain. Presented are also samples of tiling in bathrooms, kitchens, butcher shops, spas, and other places as well as leaflets of the ceramic factory in Rakovník.

Keywords: interior tiling – Prague – Central Bohemia – majolica – glazed wall tiles – Dutch tiles – Veltrusy – sanitary equipment – late 19th, early 20th century – Emmaus – Konopiště – bathrooms – kitchens – spas – staircase vestibules – Rakovník – leaflets

Článek se zabývá převážně staršími keramickými obklady středních Čech. Je zmíněn i vývoj hygienických potřeb. Holandské kachle byly dříve výjimečně dováženy z Nizozemí. Glazované obkládačky jsou v Čechách vyráběny od konce 19. století. V Praze jsou zachovány v některých významných budovách a ve schodišťových vestibulech nájemných domů z 1. čtvrtiny 20. století. Zajímavý beuronský obklad v kostele v Emmauzích se nedochoval. Prezentovány jsou i ukázky obkladů z koupelen, kuchyní, řeznictví, lázní apod., také prospekty keramické továrny v Rakovníku.

Klíčová slova: interiérové obklady – Praha – střední Čechy – majolika – glazované obkládačky – holandské kachle – Veltrusy – hygienické potřeby – konec 19., počátek 20. století – Emmauzy – Konopiště – koupelny – kuchyně – lázně – schodišťové vestibuly – Rakovník – prospekty

doi.org/10.56112/pp.2022.1.08

Při úpravách a rekonstrukcích staveb v památkově chráněných územích bývá věnována značná péče zachování jejich celkového architektonického řešení a podoby jejich fasád, střešní krytiny, oken a vstupních dveří. Interiéru je často věnována podstatně menší pozornost, zvláště pokud budova nepatří mezi kulturní památky chráněné zákonem. Kromě podlah, dveří apod. patří mezi více či méně opomíjené stavební prvky také kera-

mické obklady stěn. V příspěvku jsou představeny různé starší keramické interiérové obklady z Prahy a některých okresů středních Čech. Jeho první část je věnována pre-

Obr. 1: Veltrusy (okres Mělník), zámek, I. patro hlavní budovy, stěna chodbičky – Retirády mezi Pokojem pana hraběte a Dubovým pokojem – obložená holandskými kachly (všechna foto autor, 2022, není-li uvedeno jinak).

Obr. 2: Veltrusy, zámek, I. patro hlavní budovy, Retiráda, stěna s výklenkem mezi Dubovým pokojem a Pokojem myslivce obložená holandskými kachly.

Obr. 3: Veltrusy, zámek, I. patro hl. budovy, malba omítnutého klenutého stropu Retirády napodobující keramický obklad stěn.

zentaci ojedinělých dokladů využití glazovaných kachlů pro úpravu povrchu stěn v barokním období. V delší druhé části jsou prezentovány interiérové obklady z konce 19. století a prvních desetiletí následujícího století dvacátého; tehdy bylo v Čechách vyráběno velké množství zdobených i nezdobených obkládaček. Třetí část umožňuje povšechné seznámení s keramickými výrobky často používanými pro úpravu a výzdobu interiéru v hlavním městě a ve středních Čechách. Ukázky jsou prezentovány na řadě obrázků. Hlavním smyslem článku je upozornit na potřebu péče o uvedenou doposud nedoceněnou součást starších staveb.

Zkusme se nejprve trochu poohlédnout do minulosti a v několika větách se zmínit o historii používání této dnes zcela běžné úpravy povrchu stěn. V raném středověku ovládali značnou část Španělska a Portugalska severoafričtí Maurové. Přinesli do těchto evropských zemí svou zálibu v obkládání stěn zdobenými glazovanými dlaždicemi, zvanými azulejos, které jsou zejména v Portugalsku dodnes velmi oblíbené. Výroba se rozšířila i do Itálie, do Holandska a postupně i do dalších zemí.¹⁾ Pro glazovanou keramiku byl užíván název majolika nebo fajáns.²⁾ V našich zemích se již ve středověku vypalovaly kamnářské kachle a od konce 16. století také glazované nádoby.

Pokud je zatím známo, dlaždice určené k obkládání stěn v interiéru budov nebyly u nás tehdy vyráběny. V ně-

Obr. 4: Veltrusy, zámek, I. patro hl. budovy, obklad stěny za kamny ve Žluté ložnici.

kolika zámcích je zachován keramický obklad zhotovený v barokním období z glazovaných kachlů dovezených ze zahraničí. Tyto ojedinělé úpravy budou prezentovány v následujících odstavcích.

V I. patře hlavní budovy zámku Veltrusy je zachován keramický obklad z 18. století. Dubový pokoj v jihovýchodním křídle spojuje s Pokojem pana hraběte a Pokojem myslivce krátká nevysoká chodbička zvaná Retiráda, která sloužila jako záchod.³⁾ Její stěny jsou až pod strop obloženy obdélnými glazovanými kachly 8,8 × 16,2 cm, tl. cca 1 cm (obr. 1). Jsou zdobené modrými rostlinnými ornamenty a závitnicemi. Převážnou část dvou krátkých protilehlých stěn pokrývají kachle s ornamentem v zásadě kosočtvercovým. Nahoře a zčásti také po stranách je lemuje kachle s dvěma čtvercovými ornamenty.

Obklad je s odkazem na soupis inventáře z roku 1776 stručně zmíněn ve stavebněhistorickém průzkumu zámku z roku 1979.⁴⁾ Mezi Dubovým pokojem a Pokojem myslivce je v obložené stěně Retirády výklenek, který zřejmě sloužil pro postavení svícnu a je obložen výše zmíněnými kachly s kosočtverecným motivem (obr. 2). Malba omítnutého klenutého stropu chodbičky dosti věrně napodobuje keramický obklad stěn, barevný odstín ornamentů je však převážně hnědý (obr. 3).

Výše popsanými kachly s kosočtverecným motivem je v šířce cca 90 cm obložena stěna za kamny v Pokoji pa-

Obr. 5: Veltrusy, zámek, I. patro hlavní budovy, krb v Salonu Marie Terezie s bočními stěnami obloženými holandskými kachly.

na hraběte a v šířce cca 150 cm také zaoblená stěna za kamny ve Žluté ložnici (obr. 4); stejnými kachly jsou navíc obloženy i boční stěny přední části vnitřního prostoru krbů v tzv. Dubovém pokoji a v Salonu Marie Terezie v jihozápadním křídle (obr. 5).⁹⁾ Všechny uvedené obklady s výjimkou krbu v Dubovém pokoji jsou pouze v těch částech křídel hlavní budovy, které byly dostavěny v období poloviny 18. století. V inventářích z roku 1787 a 1802 je zmíněno, že v Dubovém pokoji jsou v jedné ze skříní vestavěných do ostění uloženy modré holandské kachle. Je zřejmé, že nebyly považovány za běžný stavební materiál.

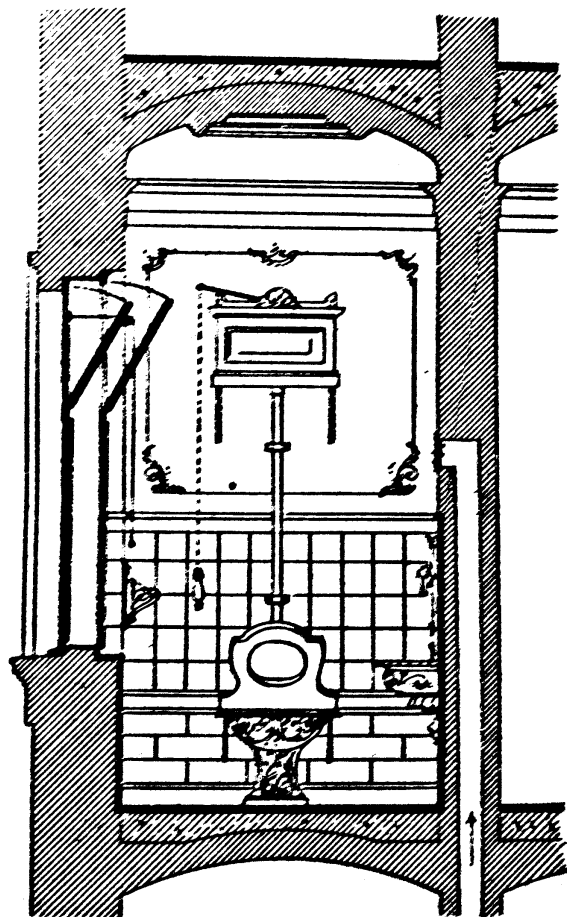
Jen stručně budou zmíněny další autorovi doposud známé příklady barokních interiérových keramických obkladů. V roce 1736 byl staviteli B. Scottimu vystaven dlužní úpis, určený k vyrovnaní jeho nákladů spojených se stavbou pražského Colloredo-Mansfeldského paláce. Kromě stavebního materiálu jsou v textu zmíněny holandské kachle a drážďanská kamna.⁶⁾ Glazované delftské obkládačky ze 17. a 18. století jsou výslovně dekorativní součástí kachlových kamen na zámcích Hluboká a Mnichovo Hradiště.⁷⁾ Jistě nelze vyloučit, že si je pro doplnění výzdoby interiéru svých sídel nechali z Nizozemí dovážet i jiní zámožní stavebníci. Na zámku Jaroměřice je stěna chodby z pracovny hraběte do tanečního sálu vyzdobena iluzivní malbou z 18. století, na které jsou vyobrazeny čtvercové dlaždičky s modrým ornamentem, typickým pro delftskou fajáns. Jde o napodobení kachlů kamen v Sálu předků.⁸⁾

V následující druhé části příspěvku se přesuneme na konec méně již vzdáleného a technicky pokročilejšího 19. století. Dobře omyvatelný keramický obklad stěn místností, ve kterých je kladen zvlášť velký důraz na zachování čistoty, nebyl ani tehdy ještě samozřejmostí. V J. P. Jöndlově Poučení o stavitelství pozemním, vydaném v českém

překladu roku 1865, se v kapitole nazvané Ovrhování zdí dočteme o různých druzích omítek, nikoliv však o obkladech.⁹⁾ Ani v později vydaných knihách z konce 19. a počátku 20. století, které se dosti podrobně zabývají nejrozličnějšími zednickými i jinými stavebními pracemi, vesměs nenajdeme popis interiérových keramických obkladů. V dalším odstavci bude uvedeno několik příkladů z tehdejší odborné literatury.

V druhém rozšířeném vydání II. dílu knihy profesora pozemního stavitelství J. Pacolda Konstrukce pozemního stavitelství autor ve čtvrté kapitole s názvem Omítky pouze zběžně uvádí, že „v době novější k inkrustaci hodí se dobře desky terracotové s povlakem, desky fayence-ové, malované a polévané, desky mozaikové, desky cementové a šamottové, nalepené sádrou neb cementem na líc zdi neb rovnou omítku“.¹⁰⁾

V druhém rozšířeném vydání III. dílu z roku 1901 je v kapitole XIV. nazvané Návrhy budov při popisu záchodů velmi stručně

Obr. 6: Návrh interiéru WC (převzato z J. Pacolda, o. c. v pozn. 10).

Obr. 7: Praha, Staré Město, čp. 1090/I, náměstí Republiky 5, Obecní dům z roku 1911, vestibul restaurace v I. suterénu. Stav 2020.

Obr. 8: Praha, Obecní dům, ozdobná obkladačka ve vestibulu restaurace. Stav 2020.

doporučeno omítnutí jejich stěn cementovou omítkou a nátěr olejovými barvami, nebo obložení „látkami hladkými vlhku vzdorujícími“.¹¹⁾ Na rozdíl od textu věnovaného omítkám nejde o podrobnější popis. V příloze jsou mezi jinými kresbami dva architektonické návrhy s pohledově výraznou úpravou povrchu stěn místností WC a mísou zdobenou ornamentem (obr. 6).¹²⁾ Autor kresby doporučil použití obkládaček dvojího formátu, obdélníkového a čtvercového. Návrhy jsou nepochybně určeny pro výstavnější budovy, např. vily, nikoliv pro běžné obytné domy. V knize profesora ČVUT v Praze J. Kohouta: *Konstruktivní stavitelství*, vydané v roce 1912 a určené pro školní potřebu a stavební praxi, se v části věnované záchodům autor zabývá podlahou záchodů, záchodovým sedadlem a mísou.¹³⁾ Úprava povrchu stěn není zmíněna. Je zřejmé, že obkládání stěn v interiéru budov nepatřilo na konci předminulého století ani na samém počátku století dvacátého mezi běžné stavební práce.

Snad neuškodí v souvislosti s využitím keramických výrobků pro povrchovou úpravu stěn připomenout, že koupelny a WC nebyly v minulosti běžnou součástí bytů. Dnes už se nám ani nechce věřit, že i ve městech sloužilo tehdy k mytí pouze plechové umyvadlo. Občasné omytí celého těla umožňovala v některých rodinách plechová sedací vana, v jiných jenom necky. Mnohé domy z poslední čtvrtiny 19. století se mohly chlubit honosnou uliční fasádou s bohatou štukovou výzdobou. Jejich byty však obvykle nebyly ještě v devadesátých letech vybaveny koupelnou neboli lázní a záchody byly někde přístupné z podesty schodiště, u pavlačových domů pouze z pavlače. Tato situace leckde přetrvávala i později.¹⁴⁾

Dnes běžné glazované interiérové obkladačky jsou v Čechách a na Moravě vyráběny až od konce 19. století. Mají pórovitý bílý nebo poněkud nažloutlý střep. Jejich sklovitá glazura zajišťuje nepropustnost a přispívá k příznivému vzhledu. Kvalitě používaných kaolinitických jíílů, glazur i způsobu vypalování byla věnována velká pozornost. Původně byly obkládačky označovány různými jinými názvy, např. dlaždice, flísny (z něm. fliesen), kachlíky, plotýnky, posklené dlaždice, polévané desky, případně čtyřhrany a osmihrany. Je pravděpodobné, že zejména do okrajových oblastí Čech a Moravy byla dodávána stavební keramika z Německa nebo z Rakouska. V průběhu prvního čtvrtletí 20. století se glazované pórovinné obkládačky staly materiálem čím dál častěji používaným k obkládání stěn místností s hygienickým zařízením. V různých hospodářských stavbách byly využívány tam, kde byl kladen důraz na zachování čistoty interiéru, např. v řeznictvích, ve větších kuchyních, v mlékárnách a pivovarech. Posloužily také k pohledově zajímavé úpravě interiéru některých větších restaurací a hotelů.

Nemalé množství starších keramických obkladů interiéru historických budov zůstalo zachováno v Praze. Vnitřní prostory některých významných staveb zdobí keramické plastiky, ty však nejsou předmětem tohoto příspěvku. Jako první bude snad vhodné jmenovat Obecní dům, postavený v letech 1905–1911 podle projektu Osvalda Polívky a Antonína Balšánka. Připomeneme zde pouze interiér vestibulu a restaurace v I. suterénu, kde byly využity běžné i zdobené obkládačky (obr. 7, 8). Rozsahem i celkovým pojetím je zcela mimořádná keramická výzdoba interiéru různých prostor hotelu Imperial, který stojí na křižovatce novoměstských ulic Na Poříčí a Biskupské. Budova s železobetonovou nosnou konstrukcí pochází z roku 1913–1914. Ve velké místnosti restaurace jsou obloženy nejen všechny stěny, ale také sloupky a pilíře, průvlak a stropní podhled (obr. 9). Neobvyklé výtvarné řešení navržené Janem Benešem, profesorem UMPRUM

Obr. 9: Praha, Nové Město, čp. 1072/II, Na Poříčí 15, hotel Imperial z roku 1914, restaurace v přízemí. Stav 2021.

a spolupracovníkem keramické továrny RAKO, je inspirováno mimoevropským uměním.

Další odstavce jsou záměrně věnovány méně známým keramickým obkladům, uplatněným ve vnitřních prostorech jiných pražských staveb. Budova čp. 1771/ II., Na Bojišti 1 z roku 1892 sloužila jako chirurgická klinika. V roce 1909 byla zvýšena o dvě podlaží a podstatně rozšířena přístavbou západního křídla. Stěny salonku v nejvýchodnější části 3. patra, který byl údajně původně užíván jako meditační salon, byly roku 1914 bohatě vyzdobeny keramickým obkladem (obr. 10) a keramickou plastikou. Zajímavě jsou v uvedené budově obloženy i stěny ve schodišti a na chodbě (obr. 11). Pro úpravu stěn záchodu ve 4. patře východního křídla byly použity obkládačky zdobené modrým ornamentem.¹⁵⁾ V budově nyní sídlí Klinika pracovní medicíny Všeobecné fakultní nemocnice.

Velmi prostý je hnědočervený obklad, střídavě zdobený žlutými obkládačkami, v prostoru vstupního schodiště, chodby a šaten v přízemí školní budovy čp. 2016/II ve Vojtěšské ul. 13 (obr. 12, 13).¹⁶⁾ Obklad ze stejných obkládaček v tamější tělocvičně, zdobený nahoře dvěma úzkými vodorovnými pásy, byl podle sdělení zaměst-

nanců školy odstraněn v rámci obnovy spodní části stavby po velké povodni, která postihla Prahu před dvaceti léty. Starší keramický obklad lze obdivovat v cukrárně Au Gourmand v domě čp. 614/I ve staroměstské Dlouhé ulici 10 (obr. 14) nebo v řeznictví v domě čp. 683/XI na žižkovské Seifertově třídě č. 83 (obr. 15). Příkladem využití vícebarevného keramického obkladu ve třicátých letech je interiér lékárny v domě čp. 33/VI postaveném v roce 1933 ve Vratislavově ulici 2. ve spodní části čtvrti Vyšehrad (obr. 16).

Již od konce 19. století docházelo k postupnému odklonu od napodobování starších stavebních slohů; dostavilo se období secese. Zejména na počátku 2. desetiletí 20. století nahradil v nejednom pražském nájemném domě tradiční štukovou výzdobu prostoru vstupního schodiště keramický obklad

spodní části stěn. V rámci tohoto příspěvku budou nejprve představeny různé typické způsoby využití obkládaček pro výzdobu schodišťových vestibulů, v dalším odstavci pak méně obvyklá řešení. Nahoře byl keramický obklad obvykle vodorovně zakončený přibližně v úrovni podlahy přízemí (obr. 17). Čtvercové různě zbarvené obkládačky formátu 15 × 15 cm byly kladeny na střih, tzn. s průběžnými svislými spárami. Plochu často zajímavě členily úz-

Obr. 10: Praha, Nové Město, salonek ve III. patře budovy Kliniky pracovní medicíny VFN, čp. 1771/II, Na Bojišti 1, keramický obklad z r. 1914 (foto J. Komárková, 2013).

Obr. 11: Praha, Nové Město, keramický obklad schodiště v budově Kliniky pracovní medicíny VFN, čp. 1771/II, Na Bojišti 1.

Obr. 12: Praha, Nové Město, keramický obklad ve vestibulu školní budovy čp. 2016/II, Vojtěšská ul. 13.

Obr. 13: Praha, Nové Město, detail keramického obkladu v přízemní chodbě školní budovy čp. 2016/II, Vojtěšská ul. 13.

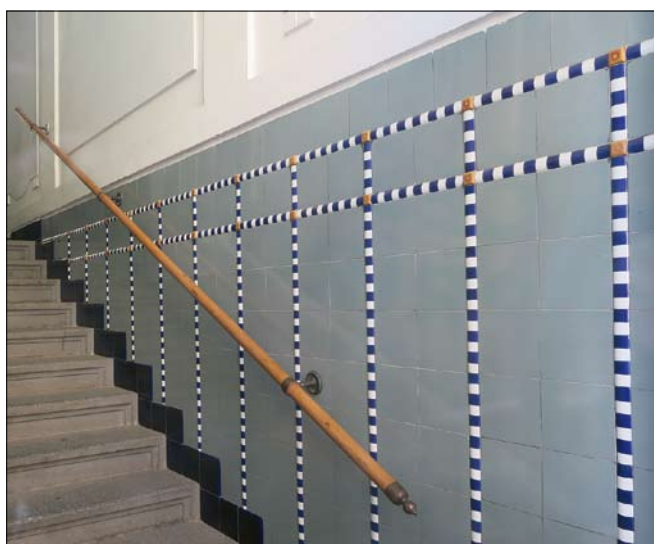
Obr. 14: Praha, Staré Město, keramický obklad v cukrárně Au Gourmand v domě čp. 614/I, Dlouhá 10.

Obr. 15: Praha, Žižkov, keramický obklad stropu řeznictví v domě čp. 683/XI, Seifertova 83.

Obr. 16: Praha, Vyšehrad, keramický obklad vrchní části stěn lékárny v domě čp. 33/VI z roku 1933, Vratislavova 2.

Obr. 17: Praha, Vinohrady, keramický obklad prostoru vstupního schodiště v nájemném domě čp. 1567/XII z roku 1909, Vozová 8.

Obr. 18: Praha, Josefov, keramický obklad prostoru vstupního schodiště v nájemném domě čp. 135/V z roku 1911, E. Krásnohorské 7.

ké pásky nebo zvláštní ozdobné obkládačky, viz příklady z různých pražských čtvrtí (obr. 18–21). Podlaha a stupně schodiště byly obvykle lemovány jednou řadou tmavších kachlíků.

Úsporné, přesto však pohledově zajímavé řešení bylo uplatněno ve smíchovském domě čp. 1278 (obr. 22).

Výjimečně byl nad vstupním schodištěm obložen i strop (obr. 23). Neobvyklé řešení bylo použito ve vestibulu obytného domu čp. 20/V ve Valentinské ul. 10, postaveného v roce 1909 podle plánů B. Bendelmayera; střídou štukovou výzdobu stěn a klenutého stropu doplňuje dvoubarevná keramická mozaika (obr. 24). Tmavomodrý obklad vestibulu dejvického nájemného domu čp. 334/XXIX z ro-

Obr. 19: Praha, Žižkov, keramický obklad prostoru vstupního schodiště v nájemném domě čp. 1247/XI z roku 1913, Kubelíkova 40.

Obr. 20: Praha, Vršovice, keramický obklad prostoru vstupního schodiště v nájemném domě čp. 77/XIII z roku 1912, Moskevská 4 (foto H. Křížová, 2012).

ku 1913 na Bachmačském náměstí 6 je doplněn stejnou vícebarevnou obkládačkou se zlatým dekorem, jaká byla vybrána k výzdobě pražského Obecního domu.¹⁷⁾ Působivá úprava vstupního schodišťového prostoru, využívající keramické obkládačky zdobené rostlinným i geometrickým dekorem, zůstala na rozdíl od obvykle zcela zničeného původního obkladu koupelen a WC v mnoha domech zachována v dobrém stavu.

Obr. 22: Praha, Smíchov, keramický obklad prostoru vstupního schodiště v nájemném domě čp. 1278/XVI z roku 1911, Náměstí 14. října 1. Úsporné řešení s pouhou jednou řadou obkládaček je zde pohledově zvýrazněno úzkými černobílými pásy.

Obr. 21: Praha, Dejvice, keramický obklad vstupního prostoru v nájemném domě čp. 283/XIX z roku 1911, Bubenečská 10 (foto P. Chotěbor, 2019).

V závěru obhlídky interiéru pražských historických staveb je třeba upozornit na dva zvláště zajímavé keramické obklady, které se do dnešních dnů bohužel nedochovaly. Jeden z nich se výrazně uplatňoval na stěně zcela zaniklé

Obr. 23: Praha, Vinohrady, keramický obklad stěn a stropu prostoru vstupního schodiště v nájemném domě čp. 1582/XII z roku 1910, Na Smetance 22.

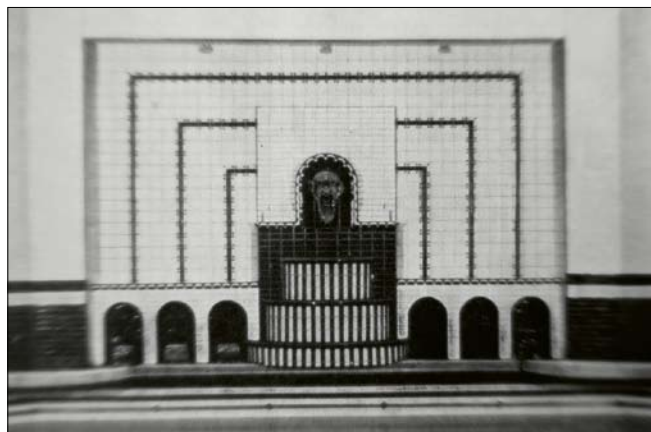

Obr. 24: Praha, Josefov, výzdoba spodního líce klenby vstupního prostoru obytného domu čp. 20/V ve Valentinské ul. 10 dvoubarevnou keramickou mozaikou.

plovárny v suterénu paláce Koruna čp. 846/ II na Václavském náměstí 1, postaveného v roce 1914 podle projektu A. Pfeiffera (obr. 25). Obklad, který byl součástí výzdoby interiéru kostela P. Marie v Emauzích, byl v českém prostředí zcela výjimečný. V důsledku omylu při navigaci došlo 14. února 1945 při plánovaném náletu spojeneckého letectva na Drážďany k bombardování některých částí Prahy. Jedna z bomb zasáhla emauzský kostel. Zničila věže

Obr. 26: Praha, závěr severní lodi kostela Nanebevzetí Panny Marie v Emauzích. Na snímku je zachycena podoba nedochovaného keramického obkladu, kterým byla v roce 1909–1910 vyzdobena spodní část stěn kaple Panny Marie (fotografie je součástí souboru o. c. v pozn. 25; také je uložena v archivu Muzea hlavního města Prahy).

Obr. 25: Praha, Nové Město, Palác Koruna, čp. 846/II z r. 1914, Václavské nám. 1. Fotografie keramické výzdoby stěny zcela zaniklé plovárny v suterénu budovy je součástí nedatovaného souboru ukázek využití výrobků rakovnické továrny RAKO, uloženého v knihovně Uměleckoprůmyslového muzea (o. c. v pozn. 19).

a značnou část klenby; severní část kostela zůstala však zachována. Požár nezničil hlavní oltář; přežily ho dokonce i poblíž stojící palmy. Nezřítla se ani klenba nad sousední kaplí Panny Marie v závěru severní lodi; duchovenstvu blízkého kostela sv. Jana a jejich pomocníkům se odtud podařilo přemístit do bezpečí sochu montserratské Madony a její pozlacený svatostánek.¹⁸⁾ Gotickou stavbu brzo překryla nová střecha a v 70. letech byla vrchní část věží nahrazena zajímavou novodobou konstrukcí. Kostel však nebyl využíván a v průběhu let zůstalo zapomenuto, jak neobvyklým způsobem byla vyzdobena část jeho interiéru.

V roce 1956 vyšla v Praze kniha zabývající se stavebním a uměleckým vývojem emauzského kláštera. Autoři popisují i tehdejší stav poškozené výzdoby stěn v interiéru kostela, která byla dílem beuronských benediktinských mnichů, sídlících v klášteře od poslední čtvrtiny 19. století. Ještě jedenáct let po nešťastném zásahu bomby zůstala jejich zajímavá, výtvarně pojatá úprava povrchu stěn do značné míry zachována. Ve spodní části severní i jižní stěny bylo v širokém pruhu v nepřetržitém sledu vyobrazeno 21 výjevů z legendy sv. Benedikta. Na severní straně byl „pruh sestaven ze žlutavě polévaných kachlíků“; jeho

Obr. 27: Praha, závěr severní lodi kostela Nanebevzetí Panny Marie v Emauzích. Vrchní části keramického obkladu, detail fotografie z obr. 26.

Obr. 28: Zámek Konopiště (okres Benešov), III. patro, koupelna v jižní části budovy (foto M. Břeň, 2022).

Obr. 29: Zámek Konopiště, III. patro, koupelna v jižní části budovy, detail vrchní části keramického obkladu (foto M. Břeň, 2022).

Obr. 31: Zámek Konopiště, III. patro, koupelna v severozápadní části budovy, detail vrchní části keramického obkladu (foto M. Břeň, 2022).

Obr. 30: Zámek Konopiště, III. patro, koupelna v severozápadní části budovy (foto M. Břeň, 2022).

část je v uvedené knize velmi neostře vyobrazena na obrázku č. 36.¹⁹⁾

V roce 1985 byl zpracován stavebněhistorický průzkum kláštera a kostela. V části Dějiny objektu uvádí P. Zahradník, s odvoláním na zprávy emauzského kronikáře, že severní stěna (kvůli její vlhkosti) a závěr severní lodi emauzského kostela byly v letech 1909–1910 obloženy dlaždicemi z továrny na šamot. Celý náklad 12 000 K zaplatil majitel továrny kníže Liechtenstein. V části Stavebně technický popis budovy je uvedeno, že vnitřní omítky jsou z větší části odstraněny; keramický obklad není zmíněn. Směrnice pro asanaci a rekonstrukci obsahují formulaci: „*Malby a beuronské úpravy zřejmě jsou natolik narušeny, že je nebude možné respektovat*“.²⁰⁾ Mnoho diskusí bylo v poválečném období věnováno otázce, jakým způsobem vyřešit obnovu vnější podoby kostela a zejména jeho věží. Po roce 1950 se již nepočítalo s tím, že by budovy kláštera s kostelem mohly sloužit svému původnímu účelu. Odstranění poškozené religiózní výzdoby interiéru bylo nejspíš považováno za zcela samozřejmé.

Použití obkládaček v interiéru českého kostela bylo úpravou zcela mimořádnou. Podobu obkladu v závěru severní lodi si do určité míry dokážeme představit z fotografie kaple Panny Marie, která je součástí nedatovaného souboru ukázek využití výrobků rakovnické továrny RAKO (obr. 26, 27).²¹⁾ Na snímku je možné rozpoznat, že zde byly použity obkládačky běžného formátu 15 × 15 cm. Spodní asi 3 m vysoká část obkladu byla nezdobená. Nad ní byl pás ze dvou řad obkládaček s písmeny zkráceného nápisu (abreviatury).²²⁾ Výše pak čtyři řady obkládaček vytvářejících ornament se závitnicemi a vějířovým motivem. Obklad byl pod římsou završen řadou pásek vysokých 7,5 cm. Jinou dokumentaci se v rámci zpracování tohoto širšího pojatého článku nepodařilo vyhledat.

Přesuňme se nyní z hlavního města do mimopražských okresů středních Čech a vraťme se do předminulého století. V roce 1887 koupil František Ferdinand d'Este zámek Konopiště. Lze předpokládat, že součástí následných úprav interiéru budovy bylo i zřízení dvou koupelen ve III. patře, které jsou součástí soukromých prostor majitele a zůstaly zřejmě dodnes zachovány ve své původní podobě. Stěny koupelny s kachlovými kamny na jižní

Obr. 32: Libodřice (okres Kolín), Bauerova vila z r. 1914, detail poškozeného keramického obkladu koupelny (foto J. Veselý, 2005).

Obr. 33: Libodřice, Bauerova vila, obklad koupelny po celkové obnově budovy (foto J. Žižka, 2008).

straně budovy jsou obloženy bílými čtvercovými kachlíky kladenými na vazbu (obr. 28, 29). Bílou plochu obkladu nad vanou střídavě člení uprostřed její délky svislý pás ze střídavě dvou a tří obdélných smetanově zbarvených kachlíků. Obklad je završen červenou římsičkou a nahoře ho zdobí červené pásy s ornamentem odpovídajícím lemování vany. V koupelně s válcovými kamny poblíž severozápadní nárožní věže je bílými čtvercovými kachlíky zvenčí i zevnitř obložena i vana (obr. 30, 31). Její obklad je nahoře zdoben pásy s ornamentem tvořeným stylizovanými modrými květy. Bílými kachlíky jsou obloženy i stěny této koupelny. Obklad završený bílou římsičkou zde nahoře zdobí pásy s modrým geometrickým ornamentem nekonečné vlny. Podle zprávy z objektu jde v obou koupelnách o kachlíky rozměru 15 × 15 cm.

Asi nejznámější naše keramická továrna sídlí v Rakovníku ve středních Čechách. Přesto nemůžeme zatím i přes pomoc garantů památkové péče prezentovat větší počet ukávek starých interiérových obkladů zachovaných v mimopražských středočeských stavbách. Jako první

Obr. 34: Kněžves (okres Praha-západ), obytný dům čp. 55, přízemí (foto A. Jankulíková, 2019).

připomeneme Bauеровu vilu v Libodřicích, postavenou v roce 1914 podle projektu Josefa Gočára. Z dochovaných výkresů nelze vyčíst, kdo byl autorem návrhu realizovaného řešení obkladu koupelny. Poškozený, střídavě zdobený bílý keramický obklad byl při nedávné opravě obnoven (viz obr. 32, 33). Je tedy zřejmé, že výrobu kvalitních obkladaček potřebných pro doplnění původní povrchové úpravy je v současné době možné zajistit.

Obr. 35: Rožďalovice (okres Nymburk), obytný dům čp. 24, koupelna v I. patře (foto I. Minář, 2013).

Také ukázky keramického obkladu stěn v interiéru obytných budov v Kněževsi (okr. Praha-západ) a Rožďalovicích (okr. Nymburk) představují podobné řešení, při kterém bývá bílá plocha dole od podlahy pohledově odsazena řadou tmavých obkladaček a nahoře doplněna obkladačkami zdobenými ornamentem (obr. 34, 35). Často byly v kuchyních obloženy stěny za kachlovými sporáky (obr. 36).

Obr. 36: Mořina (okres Beroun), obklad stěny za kachlovým sporákem v usedlosti čp. 24 (foto A. Jankulíková, 2022).

Na fotografiích z Býchor a Řepína je zřejmě vyobrazen obklad zámeckých kuchyní (obr. 37, 38). Méně obvyklé řešení s většími osmiúhelníky obkladačkami doplněnými malými čtverci bylo zvoleno v zámeckém pivovaru v Červených Pečkách (obr. 39). Pohledově působivý keramický obklad je zachován v bývalém řeznictví na kutnohorském Jungmannově náměstí (obr. 40). A ukázky ze středních Čech uzavírá nezdobený modročerný obklad interiéru funkcionalistické stavby poděbradského nádraží z roku 1931 (obr. 41).

Obr. 37: Býčhory (okres Kolín), zámek, kuchyň (foto D. Havlíková, 2015).

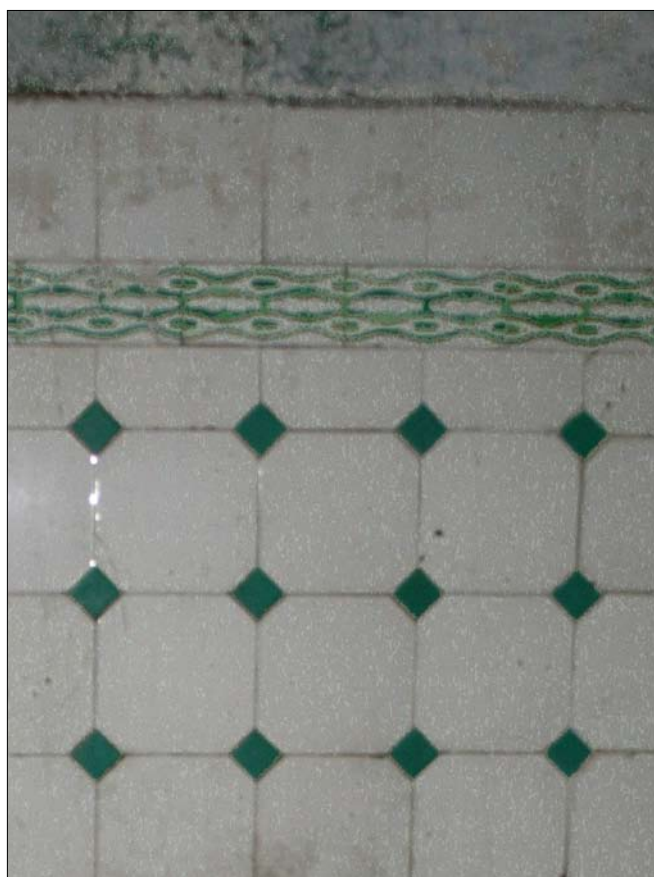
Autor předpokládá, že bude užitečné doplnit příspěvek několika odstavci věnovanými povšechnému seznámení s různými druhy interiérových obkládaček a jejich keramických doplňků. Pro úpravu stěn výše uvedených významných pražských staveb popsaných v předchozích odstavcích (kostel v Emauzích, Obecní dům, hotel Imperial, budova kliniky v ulici Na Bojišti, škola ve Vojtěšské ulici, Palác Koruna) a nejspíš také pro obklad vstupních prostor mnoha pražských nájemných domů byly použity výrobky výše již zmíněné továrny v Rakovníku. Její dlouhý název Rakovnická továrna pro výrobu šamotového zboží, mosaikových dlaždic a kamen v Rakovníku býval různě zkracován, např. na označení Rakovnická šamotka nebo jen „RAKO“.

Neúplný a nedatovaný soubor prospektů uložený v knihovně Národního technického muzea umožňuje učinit si určitou představu o velké šíři nabídky této firmy. Na pětadvaceti listech formátu 14 × 30 – 14 × 40 cm jsou barev-

Obr. 38: Řepín (okres Mělník), zámek, I. patro, kuchyň (foto P. Kalinová, 2022).

ná vyobrazení mnoha různých obkládaček a keramických doplňků obkladu; prezentovat je možné jen malou ukázkou (obr. 42–46). Základní součástí obkladu byly nezdobené, ale nejrozličněji zbarvené čtvercové obkládačky 15 × 15 cm. Pokud byly určeny pro vrchní zakončení obkladu, byla

Obr. 39: Červené Pečky (okres Kolín), pivovar (foto D. Havlíková, 2015).

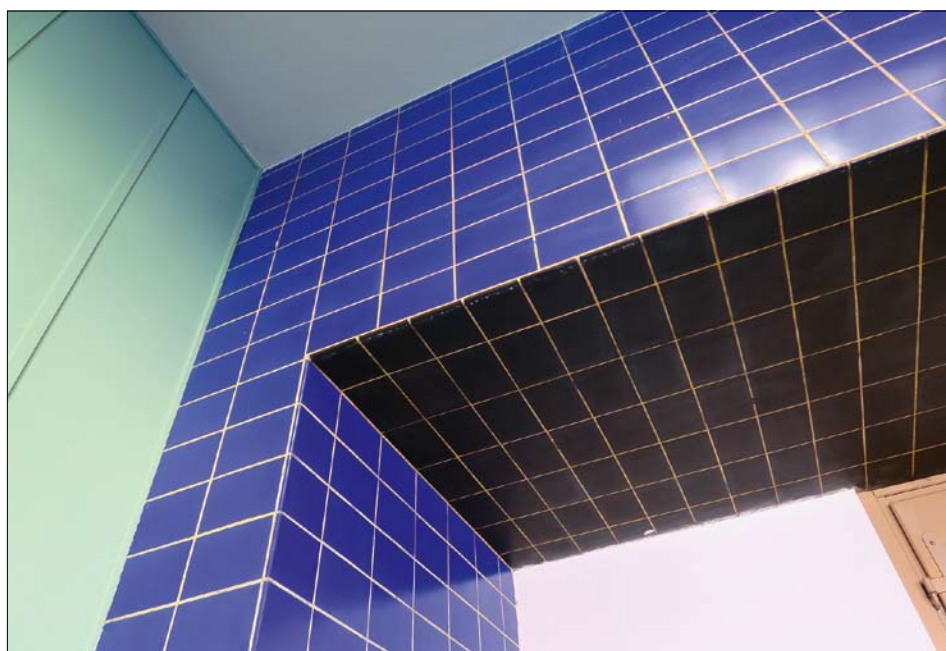

Obr. 40: Kutná Hora, bývalé řeznictví, čp. 479, Jungmannovo náměstí 20 (foto A. Pospíšil, 2017).

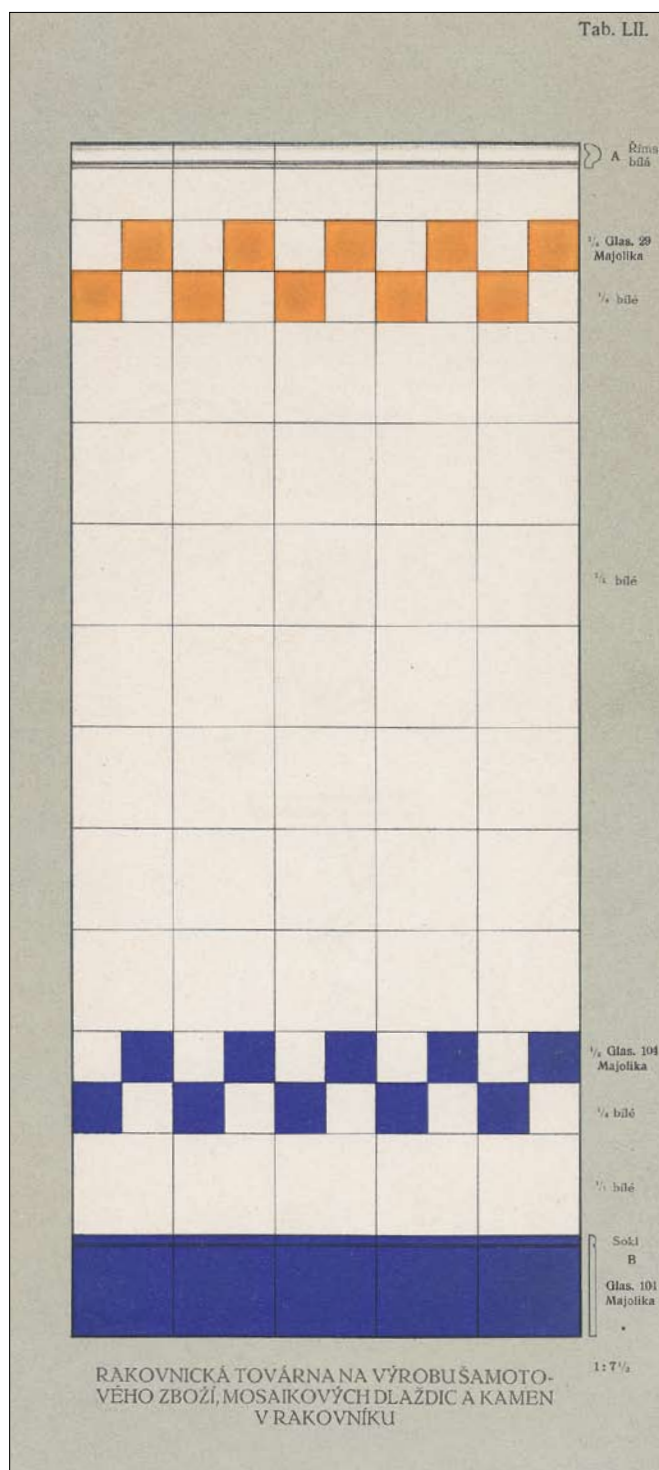
jedna ze čtyř stran zaoblená neboli klopená. Jednou nejspodnější řadou klopených obkládaček, předsazených o cca 1 cm, mohl být vytvořen sokl. Pro sokl byly však určeny i čtvercové obkládačky s jedním nebo čtyřmi vodorovnými žlábkami. Velký byl výběr obkládaček zdobených tradičními i novějšími rostlinnými nebo geometrickými ornamenty. Nechyběly ani holandské motivy s větrným

mlynem nebo lodí na moři. Ze dvou, čtyř nebo i více obkládaček bylo možné sestavit náročnější ornament, také však krajinný nebo jiný realistický výjev. Např. v kravínech mohly být tímto způsobem zobrazeny hlavy krav a dobytčat, viz obr. 46.²³⁾ Nabízeny byly také efektní obkládačky s glazurou obsahující kovový pigment (litr).

Dosti oblíbené bylo použití obkládaček osmiúhelníkových, doplněných malými odlišně zbarvenými a na koso postavenými čtvercovými vložkami, viz obr. 37, 39. Střídmé nebo bohatší členění plochy obkladu umožňovaly pásy 15 × 7,5 cm (půlky), často odlišně zbarvené nebo zdobené šachovnicovým či jiným ornamentem. Jindy také vodorovné nebo svislé pásy sestavené ze střídavě světlých a tmavých malých čtverců 7,5 × 7,5 cm (čtvrtinek) nebo 5 × 5 cm (devítek), případně z užších pásků širokých pouze 1 – 5 cm. Výraznější členění umožňovaly pásy vystupující z plochy obkladu. Speciální pásy umožňovaly zaoblení soklu nebo nároží. Pro završení obkladu sloužily 15 cm dlouhé, cca 4 cm vysoké římsky a obrubky. Vzorky rakovnických ob-

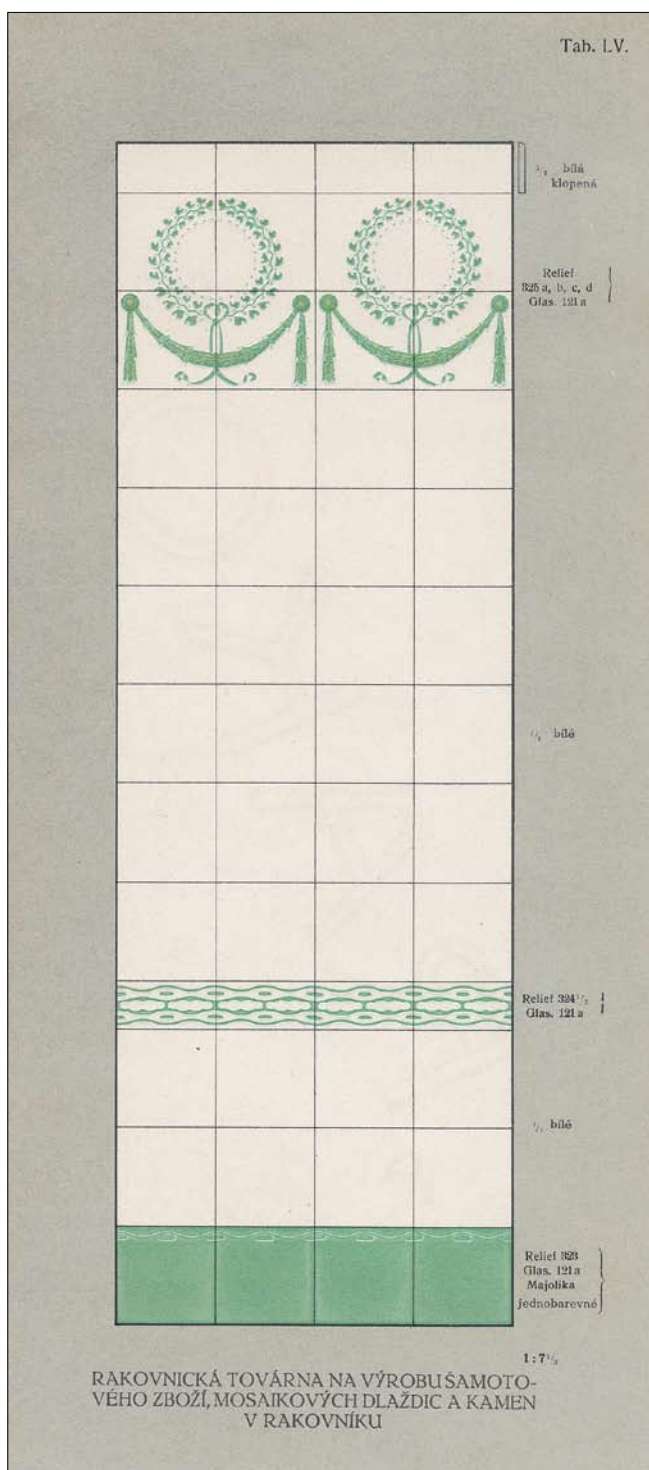
Obr. 41: Poděbrady (okres Nymburk), nádraží, příchod k 1. nástupišti, keramický obklad.

Obr. 42: Prospekt Rakovnické továrny na výrobu šamotového zboží, mo-
saikových dlaždic a kamen v Rakovníku, Tab I. II.

kládaček a jejich doplňků jsou součástí sbírek Muzea TGM Rakovník (obr. 47, 48).

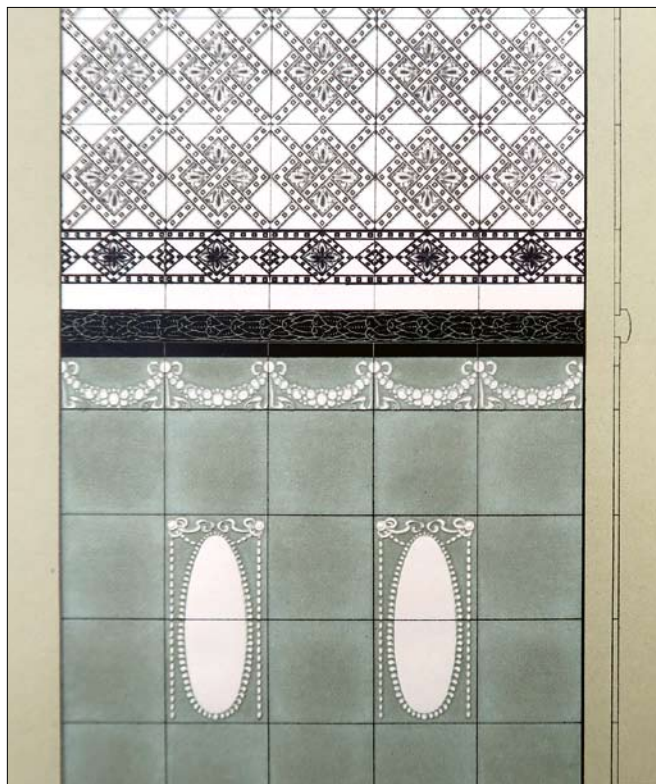
Rakovnická továrna nabízela také zajímavé řešení pro členění prostor hygienických zařízení v lázních, školních budovách apod. Nechala si patentovat systém Triumph určený pro oddělení jednotlivých sprchových kójí a kabin záchodů (obr. 49). K vytvoření mezistěn sloužily speciální dutinové stěnovky, podle dnešního názvosloví příčkovky, opatřené bílou glazurou. Dutiny široké cca 3 cm byly při stavbě vyplněny cementovou maltou. Vyztužení těchto mezistěn tl. 5,8 cm zajišťovaly svislé ocelové pruty. Továr-

Obr. 43: Prospekt Rakovnické továrny na výrobu šamotového zboží, mo-
saikových dlaždic a kamen v Rakovníku, Tab I. V.

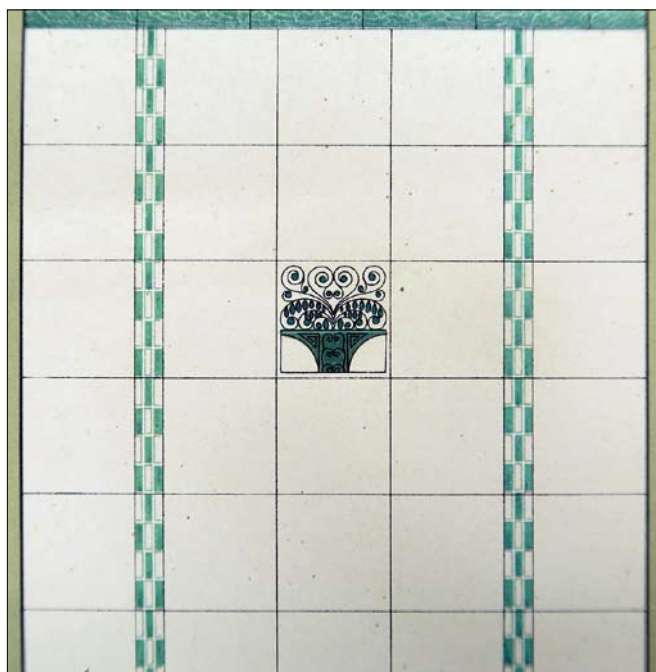
na nabízela několik desítek různě tvarovaných výrobků, které umožňovaly snadné spojování jednotlivých mezistěn systému Triumph, jejich zaoblené zakončení a vytvoření oblých koutů, výhodných pro snadný úklid. Nechyběly ani stěnovky s miskou na mýdlo a otvorem pro tyč záclony. Do mezistěn záchodů, dole černě lemovaných, byly vkládány ocelové dveřní zárubně. Patentované řešení bylo využito v mnoha lázeňských a jiných budovách, postavených nejen u nás, ale např. také ve Vídni.

Rakovnická firma věnovala velikou péči propagaci svého zboží nejen v Čechách a na Moravě, ale i v dalších

Obr. 44: Výřez z prospektu Rakovnické továrny na výrobu šamotového zboží, mosaikových dlaždic a kamen v Rakovníku.

evropských zemích. Své vzorkovny měla i v Budapešti a v Bělehradě, také v Polsku, Švýcarsku a Holandsku. V zájmu kvalitního provedení obkladů stěn dodávala na významnější a snad i jiné stavby své vlastní specializované čtyři kladce.²⁴⁾ Přizvala ke spolupráci výtvarné umělce, vypalovala jejich figurální plastiky a dodávala materiál pro mozaikové obrazy, určené k výzdobě významných budov. V roce 1908 se Rakovnická šamotka velkou měrou podílela na výzdobě pavilonu Keramika, který byl podle

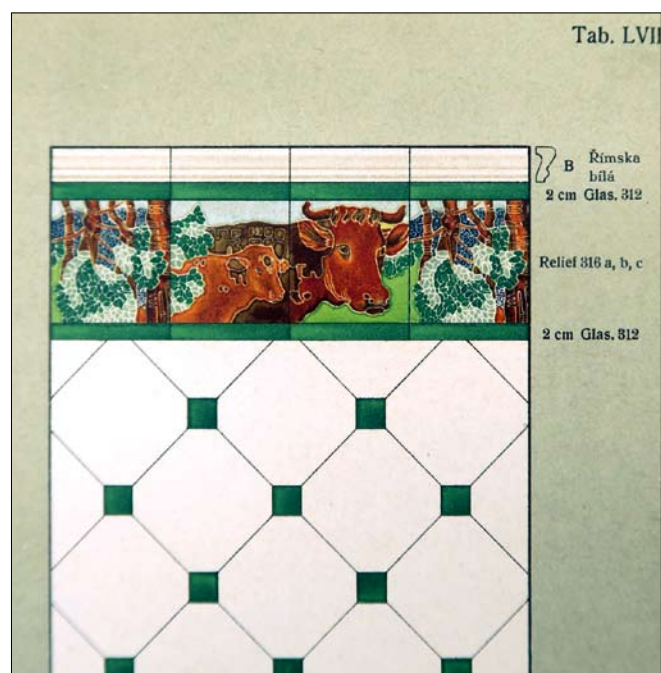
Obr. 45: Výřez z prospektu Rakovnické továrny na výrobu šamotového zboží, mosaikových dlaždic a kamen v Rakovníku.

některých názorů „zlatým hřebem“ velké Jubilejní výstavy v Praze. V dříve již zmíněném sborníku s krátkým označením RAKO na obálce jsou na čtyřiceti tabulkách fotografie keramických, převážně interiérových obkladů, realizovaných nejen v českých, ale také v mnoha zahraničních městech.²⁵⁾ Rakovnické obkládačky byly využity např. také v restauracích, hotelech, lázních a sanatoriích. Nejvíce ukázek pochází z Vídně, hlavního města monarchie, ve sborníku lze však najít i snímky z Curychu, Sofie a Cařihradu. V souvislosti s celkovým vývojem architektury změnila se postupně ve dvacátých a třicátých letech i podoba keramických obkladů vnitřních prostor budov. Jejich plochy byly obvykle bílé, nezdobené. Ve vstupních prostorech byly stupně schodišť často lemovány pouhou jednou řadou tmavých obkládaček.

Již v úvodním odstavci bylo uvedeno, že článek bude věnován keramickým úpravám stěn v interiéru pražských a dalších středočeských budov. V jiných částech Čech, na Moravě a ve Slezsku jistě byly často používány glazované obkládačky vyráběné např. v Horní Bříze na Plzeňsku, v Košanech u severočeských Teplic, v Poštorné na Moravě a v dalších továrnách. Zejména pro stavby v příhraničních oblastech byl materiál získáván také v zahraničí. Svědčí o tom třeba keramický obklad dochovaný v karlovarských Císařských lázních, který je označen jménem firmy Villeroy & Boch z dosti vzdáleného Mettlachu v německém Sársku, nebo jediná dochovaná obkládačka s označením vídeňské továrny v podchodu nádraží v Liberci.

*

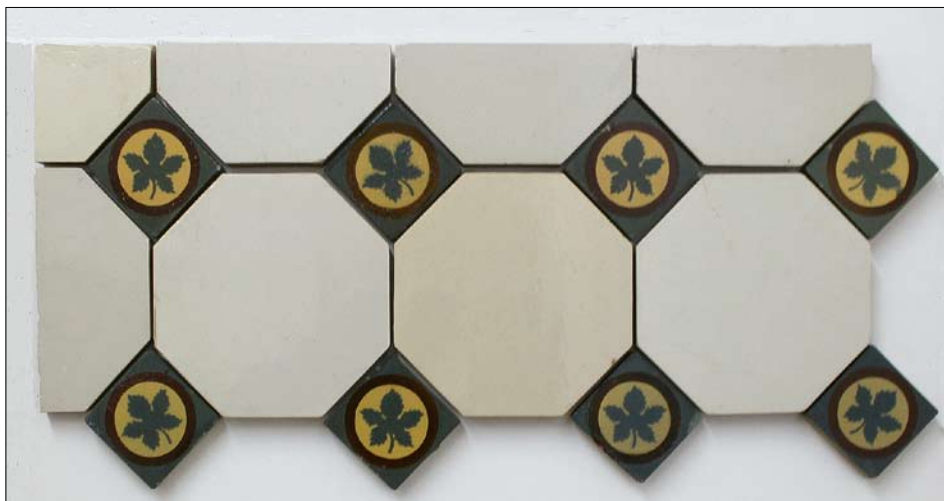
Nejen velmi zdobené, ale i prostší původní interiérové obklady a patentované bílé mezistěny je nutné považovat za hodnotnou součást historické stavby. Tam, kde zůstaly ušetřeny necitlivých zásahů, bývají díky dobré práci keramiků i obkládačů zachovány v dobrém technickém stavu. Je třeba považovat je za historicky cenný věcný doklad nového způsobu uspokojování hygienických potřeb

Obr. 46: Výřez z prospektu Rakovnické továrny na výrobu šamotového zboží, mosaikových dlaždic a kamen v Rakovníku.

v obytných i jiných budovách. Jsou ukázkou tvůrčího přístupu architektů, odklonu od historizujících úprav interiérů a postupné proměny secesní ornamentiky. Nelze než doporučit, aby této mnohdy nedocenené součásti starších budov byla při stavebněhistorickém průzkumu i v rámci památkové péče věnována náležitá pozornost.

ING. ALFRÉD SCHUBERT –
PAMÁTKÁŘ, STAVEBNÍ
INŽENÝR
ALF.SCHUBERT@SEZNAM.CZ

Obr. 47: Rakovník, obkládačky ze zaniklé vily Moravia, užívané ředitelem rakovnické šamotky E. Sommer-schuhem (Muzeum TGM v Rakovníku).

Obr. 48: Obrubka, užívaná k završení interiérového keramického obkladu stěn (Muzeum TGM v Rakovníku).

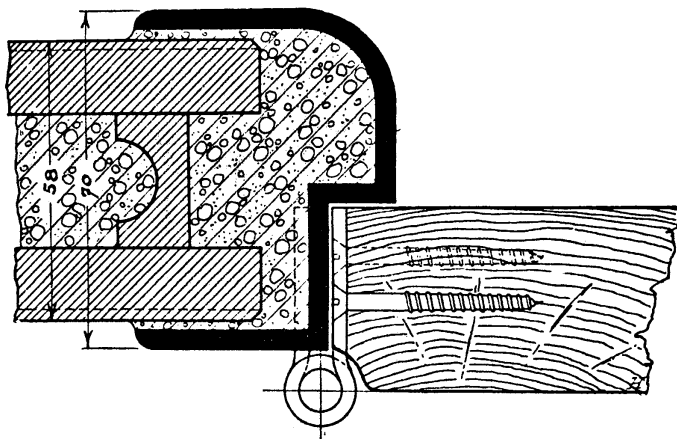
Obr. 49: Ukázka mezistěny Triumph (Muzeum TGM v Rakovníku).

PRAMENY

- SHP Praha, Nové Město, čp. 320/II. P. Zahradník – J. Muk – J. Muková, 1985, rkp.
SHP Praha, Nové Město, čp. 1771/ II. J. Muková – V. Bláha – M. Dvořák, 2016, rkp.
SHP Praha, Dejvice, čp. 334/ XIX. M. Šejbl, 2020, rkp.

LITERATURA

- Bárta, R. 1924: Obkládačky I. Praha.
Cerman, I. 2008: Chotkové: příběh úřednické šlechty. Praha.
Hanzlíček, L. 2003: Příspěvek k dějinám „RAKO“ závodů v Rakovníku. Rakovník.
Horyna, M. 1979: Stavebně-historický průzkum zámku Veltrusy. Svazek II. Komplex hlavních zámeckých budov, rkp.
Janák, P. 1933: Sto let obytného domu nájemného v Praze. Praha.
Jöndl, J. P. 1865: Poučení o stavitelství pozemním. Praha (2. vydání).
Kohout, J. 1912: Konstruktivní stavitelství I. Jaroměř 1912.
Lancinger, L. 1979: Stavebně-historický průzkum zámku Veltrusy. Svazek I. Dějiny objektu, rkp.
Ourodová, L. 2020: Delftské dlaždice a kamna na zámku Hluboká, in: Kolem kamen, č. 30, Dvory nad Lužnicí: Spolek na obnovu tradičních řemesel, s. 32–37 (07. 2020).

Obr. 50: V detailním řezu je znázorněno osazení ocelové dveřní zárubně na glazovanou stěnovku Triumph.

- Pacold, J. 1901: Konstrukce pozemního stavitelství III. Praha (2., rozšířené vydání).
 Pacold, J. 1903: Konstrukce pozemního stavitelství II. Praha (2., rozšířené vydání).
 Poche, E. – Krofta, J. 1956: Na Slovanech – stavební a umělecký vývoj pražského kláštera. Praha.
 Schneiberg, M. – Hora 1948: Stavební obnova kostela a kláštera v Emauzích, Stavební noviny, 11. srpna 1948, s. 8.
 Zahradník, P. 2016: Archivní zprávy k životu a dílu architekta a stavitele Étienne Dieudonného (1682–1752), Průzkumy památek XXIII, č. 1, s. 61–72.

POZNÁMKY

- 1) R. Bárta, Obkládačky I. Praha 1924, s. 15–38.
- 2) Často používané termíny majolika a fajáns vychází z názvu středomořského ostrova Mallorca (španělská výslovnost: maljorka) a jména severoitalského města Faenza. Jde o místa spjatá s výrobou glazované keramiky a obchodem se zbožím vytvořeným z tohoto materiálu.
- 3) Uvádíme v současné době užívané názvy jednotlivých místností.
- 4) L. Lancinger, Stavebně-historický průzkum zámku Veltrusy. Svazek I. Dějiny objektu. 1979, rkp., s. 15. V Inventáři mobiliáře a náčiní hlavní budovy zámku Veltrusy z r. 1776 je výslovně uvedeno, že stěny Retirády jsou obloženy holandskými cihlami (Zieglin). M. Horyna, Stavebně-historický průzkum zámku Veltrusy. Svazek II. Komplex hlavních zámeckých budov. 1979, rkp., s. 36.
- 5) Obklady stěn za kachlovými kamny připomenul kastelán P. Ecler. Kurátor sbírek zámku Jakub Jukl upozornil na obklad v krbech a na údaje v inventářích. V inventáři z r. 1776 (pozn. 4) nejsou obklady za kamny zmíněny. V inventáři z r. 1787 jsou kachle zaznamenány při popisu kamen v pokoji č. 12, nyní nazývaném Pokoj pana hraběte. Kachle ve Žluté ložnici nejsou zmíněny v žádném z uvedených inventářů. Zmíněný J. Jukl předpokládá, že se Rudolf hrabě Chotek z Chotkova a Vojnína mohl s „holandskými kachly“ seznámit při svém pobytu v Nizozemí v letech 1727–1728.
- 6) P. Zahradník, Archivní zprávy k životu a dílu architekta a stavitele Étienne Dieudonného (1682–1752), Průzkumy památek XXIII, č. 1, 2016, s. 67, pozn. 39.
- 7) L. Ouradová, Delftské dlaždice a kamna na zámku Hluboká, in: Kolem kamen, č. 30, Dvory nad Lužnicí: Spolek na obnovu tradičních řemesel – 07. 2020, s. 32–37.
- 8) Je zajímavé, že delftskými kachly je obložen krb v knihovně pražské Müllerovy vily, postavené v r. 1930 podle projektu Adolfa Loose.
- 9) J. P. Jöndl, Poučení o stavitelství pozemním. Praha 1865 (2. vydání), s. 113–115.
- 10) J. Pacold, Konstrukce pozemního stavitelství II. Praha 1903 (2., rozšířené vydání), s. 67.
- 11) J. Pacold, Konstrukce pozemního stavitelství III. Praha 1901 (2., rozšířené vydání), s. 87.
- 12) Tamtéž, tab. 27, obr. 2.
- 13) J. Kohout, Konstruktivní stavitelství I. Jaroměř 1912, s. 170.
- 14) Viz např. P. Janák, Sto let obytného domu nájemného v Praze. Praha 1933.
- 15) SHP Praha Nové Město, čp. 1771/ II. J. Muková – V. Bláha – M. Dvořák, 2016, rkp., s. 102.
- 16) Tomáš Snopek upozornil na článek o Obecné a měšťanské dívčí škole u sv. Vojtěcha, uveřejněný v r. 1907 v časopisu Architektonický obzor, VI. ročník, č. 10, s. 39. V textu je zmíněno, že pilíře v šatnách, sokl vestibulu a tělocvičny a stěny lázní jsou částečně obloženy polévanými dlaždicemi a „dodání posklených dlaždic zadáno bylo Rakovnické továrně“. Jmenovaný rovněž našel v Archivu hl. m. Prahy fotografie prostoru vstupního schodiště (XI 305 z 5. 6. 1907), tělocvičny (XI 1497 z 12. 6. 1910) a šatny (V 58/ 4f z r. 1915); navíc přispěl i dalšími cennými informacemi.
- 17) Stavebněhistorický průzkum uvedeného nájemného domu zpracoval v r. 2020 M. Šejbl. V textu upozorňuje na použití zmíněné ozdobné obkládačky. Podle jeho zjištění je tato obkládačka vyobrazena ve sborníku ukázek rakovnické továrny RAKO pod ochrannou známkou (marque déposée) 714 Emblem. Ve srovnání s obkladem v Obecním domě a vyobrazením ve sborníku je v dejvickém schodišťovém vestibulu obkládačka osazena v poloze obrácené o 180 stupňů.
- 18) M. Schneiberg – Hora, Stavební obnova kostela a kláštera v Emauzích, Stavební noviny, 11. srpna 1948, s. 8.
- 19) E. Poche – J. Krofta, Na Slovanech – stavební a umělecký vývoj pražského kláštera. Praha 1956, s. 81, 86.
- 20) SHP čp. 320/II. P. Zahradník – J. Muk – J. Muková, 1985, rkp., s. 103–104, 227, 246.
- 21) Fotografie je uložena v archivu Muzea hlavního města Prahy. Soubor ukázek je uložen v knihovně Uměleckoprůmyslového muzea.
- 22) Podle vysvětlení H. Čížinské jde o část chvalozpěvu Magnificat vysloveného Pannou Marií při návštěvě u sv. Alžběty.
- 23) J. Žižka připomněl, že pro kravin dvora v Jenči (okres Praha-západ) byly zakoupeny „flisny představující hlavy dobytčat za stromovým každá o šesti plotýnkách – vše barevné“ (z Dějin objektu, zpracovaných A. Nachtmannovou v r. 2010).
- 24) L. Hanzlíček, Příspěvek k dějinám „RAKO“ závodů v Rakovníku. Rakovník 2003, s. 21.
- 25) Sborník, který je souborem ukázek s názvem RAKO na obálce, je uložen v Knihovně UMPRUM v Praze.

ORIGINALE KERAMIKVERKLEIDUNGEN ÜBER EIN ZU WENIG GESCHÄTZTES BESTANDTEIL VON INTERIEURS HISTORISCHER BAUTEN

In der Einleitung konstatiert der Autor, dass dem Interieur historischer Gebäude oft weniger Aufmerksamkeit geschenkt wird als ihrer Gesamtgestaltung und der Form ihrer Fassaden. Im Beitrag werden keramische Innenraumverkleidungen aus Prag und Mittelböhmen aus dem späten 19. und frühen 20. Jahrhundert vorgestellt und auch ältere Verkleidungen erwähnt. Auf den Bildern werden verschiedene ungeschmückte und geschmückte Wandfliesen präsentiert, früher als „kachly“ (Kacheln), „flisny“ (Fliesen), „polévané desky“ (glasierte Platten) usw. bezeichnet. Im Text wird weiter daran erinnert, dass noch in den 90er Jahren des 19. Jahrhunderts auch städtische Wohnungen gewöhnlich nicht mit einem Badezimmer ausgestattet waren. Die Toiletten waren an vielerorts vom Treppenabsatz oder von der Pawlatsche aus zugänglich; die Verbesserung des hygienischen Komforts erfolgte schrittweise. Eine Keramikverkleidung der Wände von Badezimmern, WC und in der Küche war keine Selbstverständlichkeit, in älteren Bauhandbüchern sucht man vergebens ihre Beschreibung. In Böhmen und Mähren werden Wandfliesen für den Innenraum seit dem Ende des 19. Jahrhunderts produziert.

Für die Verkleidung der Wände der meisten der angeführten Gebäude wurden Produkte der Keramikfabrik in Rakonitz/Rakovník verwendet. Auch eine unvollständige Sammlung von Prospekten ermöglicht es, sich von der großen Breite des Angebots dieser Firma eine Vorstellung zu machen, die ihre Produkte auch ins Ausland lieferte. Die Rakonitzer Firma widmete der Bewerbung ihrer Waren nicht nur in Böhmen und Mähren, sondern auch in anderen europäischen Ländern große Sorgfalt. Auch in Budapest und Belgrad, in Polen, der Schweiz und in Holland hatte sie ihre Musterräume. Sie lud überdies bildende Künstler zur Zusammenarbeit ein, brannte ihre figürlichen Plastiken und lieferte Material für Mosaikbilder, die zur Dekoration bedeutender Gebäude bestimmt waren.

Nicht nur die reich verzierten, sondern auch die schlichteren originalen Wandfliesen für Interieurs und die patentierten weißen Zwischenwände sind als wertvoller Teil eines historischen Gebäudes zu betrachten; ihnen muss schon bei der Untersuchung Beachtung geschenkt werden und sie müssen vor Beschädigung geschützt werden. Wenn sie von unsensiblen Eingriffen verschont geblieben, sind sie in der Regel in einem guten technischen Zustand erhalten. Es wäre sicherlich schade, wenn die letzten, mehr als hundert Jahre alten Beispiele für die gute Arbeit von Beschäftigten der Keramikbetriebe und von Fliesenlegern gerade in heutiger Zeit zerstört würden.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Veltrusy (Bezirk Mělník), Schloss, I. Stock des Hauptgebäudes, die

Korridor- bzw. Retiradenwand zwischen dem Grafenzimmer und dem Eichenzimmer, verkleidet mit holländischen Kacheln (alle Fotos vom Autor, 2022, wenn nicht anders angeführt).

Abb. 2: Veltrusy, Schloss, I. Stock des Hauptgebäudes, Retirade, Wand mit Nische zwischen dem Eichenzimmer und dem Jägerzimmer, verkleidet mit holländischen Kacheln.

Abb. 3: Veltrusy, Schloss, I. Stock des Hauptgebäudes, Bemalung der verputzten, gewölbten Decke der Retirade, die eine Keramikverkleidung nachahmt.

Abb. 4: Veltrusy, Schloss, I. Stock des Hauptgebäudes, Verkleidung der Wand hinter dem Ofen im Gelben Schlafzimmer.

Abb. 5: Veltrusy, Schloss, I. Stock des Hauptgebäudes, Kamin im Salon der Maria Theresia mit Seitenwänden, verkleidet mit holländischen Kacheln.

Abb. 6: Entwurf für ein Interieur, WC (übernommen aus J. Pacold, o. c. in Anm. 10).

Abb. 7: Prag, Altstadt, Konstr.-Nr. 1090/I, nám. Republiky (Platz der Republik) 5, Gemeindehaus von 1911, Vestibül des Restaurants im I. Souterrain. Zustand 2020.

Abb. 8: Prag, Gemeindehaus, Schmuckfliesen im Vestibül des Restaurants. Zustand 2020.

Abb. 9: Prag, Neustadt, Konstr.-Nr. 1072/II, Na poříčí 15, Hotel Imperial von 1914, Restaurant im Erdgeschoss. Zustand 2021.

Abb. 10: Prag, Neustadt, Salon im III. Stock des Gebäudes der Klinika pracovní medicíny VFN (Klinik für Arbeitsmedizin, Allgemeines Fakultätskrankenhaus), Konstr.-Nr. 1771/II, Na Bojišti 1, Keramikverkleidung 1914 (Foto J. Komárková, 2013).

Abb. 11: Prag, Neustadt, Keramikverkleidung des Treppenhauses im Gebäude der Klinika pracovní medicíny VFN (Klinik für Arbeitsmedizin, Allgemeines Fakultätskrankenhaus), Konstr.-Nr. 1771/II, Na Bojišti 1.

Abb. 12: Prag, Neustadt, Keramikverkleidung im Vestibül des Schulgebäudes Konstr.-Nr. 2016/II, Vojtěšská Str. 13.

Abb. 13: Prag, Neustadt, Detail der Keramikverkleidung im Erdgeschosskorridor des Schulgebäudes Konstr.-Nr. 2016/II, Vojtěšská Str. 13.

Abb. 14: Prag, Altstadt, Keramikverkleidung in der Konditorei Au Gourmand im Haus Konstr.-Nr. 614/I, Dlouhá 10.

Abb. 15: Prag, Žižkov, Keramikverkleidung der Decke der Metzgerei im Haus Konstr.-Nr. 683/XI, Seifertova 83.

Abb. 16: Prag, Vyšehrad, Keramikverkleidung des oberen Wandteils der Apotheke im Haus Konstr.-Nr. 33/VI von 1933, Vratislavova 2.

Abb. 17: Prag, Vinohrady, Keramikverkleidung des Raums der Eingangstreppe im Mietshaus Konstr.-Nr. 1567/XII von 1909, Vozová 8.

Abb. 18: Prag, Josephstadt, Keramikverkleidung des Raums der Eingangstreppe im Mietshaus Konstr.-Nr. 135/V von 1911, E. Krásnohorské 7.

Abb. 19: Prag, Žižkov, Keramikverkleidung des Raums der Eingangstreppe im Mietshaus Konstr.-Nr. 1247/XI von 1913, Kubelíkova 40.

Abb. 20: Prag, Vršovice, Keramikverkleidung des Raums der Eingangstreppe im Mietshaus Konstr.-Nr. 77/XIII von 1912, Moskevská 4 (Foto H. Křížová, 2012).

Abb. 21: Prag, Dejvice, Keramikverkleidung des Eingangsraums im Mietshaus Konstr.-Nr. 283/XIX, von 1911, Bubenečská 10 (Foto P. Chotěbor, 2019).

Abb. 22: Prag, Smíchov, Keramikverkleidung des Raums der Eingangstreppe im Mietshaus Konstr.-Nr. 1278/XVI von 1911, Náměstí 14. října (Platz des 14. Oktober) 1. Die sparsame Lösung mit nur einer Reihe Fliesen wird hier durch schmale schwarz-weiße Streifen optisch hervorgehoben.

Abb. 23: Prag, Vinohrady, Keramikverkleidung von Wänden und der Decke des Raums der Eingangstreppe im Mietshaus Konstr.-Nr. 1582/XII von 1910, Na Smetance 22.

Abb. 24: Prag, Josephstadt, Dekoration der Unterseite des Gewölbes des Eingangsraums des Wohnhauses Konstr.-Nr. 20/V in der Valentinská Str. 10, zweifarbiges Keramikmosaik.

Abb. 25: Prag, Neustadt, Palác Koruna, Konstr.-Nr. 846/II von 1914, Wenzelsplatz 1. Fotografie der Keramikdekoration der Wand des völlig verschwundenen Schwimmbeckens im Souterrain des Gebäudes ist Teil einer undatierten Mustersammlung der Verwendung von Produkten der Rakonitzer Fabrik RAKO, aufbewahrt in der Bibliothek des Kunstgewerbemuseums.

Abb. 26: Abschluss des nördlichen Seitenschiffes der Kirche Mariä Himmelfahrt in Emmaus. Auf der Aufnahme ist das Aussehen der nicht erhaltenen Keramikverkleidung festgehalten, mit denen 1909–1910 der untere Teil der Wände der Marienkapelle dekoriert wurde (aufbewahrt im Archiv des Museums der Hauptstadt Prag).

Abb. 27: Abschluss des nördlichen Seitenschiffes der Kirche Mariä Himmelfahrt in Emmaus. Oberer Teil der Keramikverkleidung, Detail der Fotografie von Abb. 26.

Abb. 28: Schloss Konopiště (Bezirk Benešov), III. Stock, Bad im Südteil des Gebäudes (Foto M. Břeň, 2022).

Abb. 29: Schloss Konopiště, III. Stock, Bad im Südteil des Gebäudes, Detail des oberen Teils der Keramikverkleidung (Foto M. Břeň, 2022).

Abb. 30: Schloss Konopiště, III. Stock, Bad im nordwestlichen Teil des Gebäudes (Foto M. Břeň, 2022).

Abb. 31: Schloss Konopiště, III. Stock, Bad im nordwestlichen Teil des Gebäudes, Detail des oberen Teils der Keramikverkleidung (Foto M. Břeň, 2022).

Abb. 32: Libodřice (Bezirk Kolín), Villa Bauer von 1914, Detail der beschädigten Keramikverkleidung des Bads (Foto J. Veselý, 2005).

Abb. 33: Libodřice, Villa Bauer, Keramikverkleidung nach der Gesamtrenovierung des Gebäudes (Foto J. Žižka, 2008).

Abb. 34: Kněževes (Bezirk Prag-West), Wohnhaus Konstr.-Nr. 55, Erdgeschoss (Foto A. Jankulíková, 2019).

Abb. 35: Rožďalovice (Bezirk Nymburk), Wohnhaus Konstr.-Nr. 24, Badezimmer im I. Stock (Foto I. Minář, 2013).

Abb. 36: Mořina (Bezirk Beroun), Wandverkleidung hinter dem Kachelherd im Gehöft Konstr.-Nr. 24 (Foto A. Jankulíková, 2022).

Abb. 37: Býčhory (Bezirk Kolín), Schloss, Küche (Foto D. Havlíková, 2015).

Abb. 38: Řepín (Bezirk Mělník), Schloss, I. Stock, Küche (Foto P. Kalinová, 2022).

Abb. 39: Červené Pečky (Bezirk Kolín), Brauerei (Foto D. Havlíková, 2015).

Abb. 40: K. Hora, ehemalige Metzgerei, Konstr.-Nr. 479, Jungmannovo náměstí (Jungmannplatz) 20 (Foto A. Pospíšil, 2017).

Abb. 41: Poděbrady (Bezirk Nymburk), Bahnhof, Zugang zum 1. Bahnsteig, Keramikverkleidung.

Abb. 42: Prospekt der Rakonitzer Schamottewaren, Mosaikplatten und Ofenfabrik, Taf. I. II.

Abb. 43: Prospekt der Rakonitzer Schamottewaren, Mosaikplatten und Ofenfabrik, Taf. I. V.

Abb. 44: Ausschnitt aus dem Prospekt der Rakonitzer Schamottewaren, Mosaikplatten und Ofenfabrik.

Abb. 45: Ausschnitt aus dem Prospekt der Rakonitzer Schamottewaren, Mosaikplatten und Ofenfabrik.

Abb. 46: Ausschnitt aus dem Prospekt der Rakonitzer Schamottewaren, Mosaikplatten und Ofenfabrik.

Abb. 47: Fliesen aus der abgegangenen Villa Moravia in Rakovník/Rakonitz, verwendet von E. Sommerschuh, Direktor der Rakonitzer Schamottewaren.

Abb. 48: Einfassung, zum oberen Abschluss von keramischen Innenraumwandverkleidungen verwendet (Museum TGM in Rakovník).

Abb. 49: Muster der Zwischenwand Triumph (Museum TGM in Rakovník).

Abb. 50: Im Detailschnitt wird der Anschluss einer Stahltürzarge an die glasierte Fertigwand Triumph gezeigt.

(Übersetzung Stefan Bartilla)

ERRATUM

V minulém čísle Průzkumů památek (XXVIII – 2/2021, s. 127–146) vyšel článek Aleny Nachtmannové **Luxusní interiéry pozdní renesance na Starém Městě pražském ve světle pozůstalostních inventářů**. Tento článek vznikl v rámci dílčího cíle Výzkum druhových skupin předmětů, úkol Textilní památky odívání v českých zemích od vrcholné gotiky k renesanci na objektech ve správě NPÚ, výzkumná oblast movité památky, financované z institucionální podpory MK ČR na dlouhodobý koncepční rozvoj (IP DKRVO).